

VALUE: Türkiye Ulusal Raporu

Nuray YILDIRIM, Emrah YILDIRIM

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi

İLKYAR (İlköğretim Okullarına Yardım Vakfı)

29 April 2010

Bu doküman Türkiye'deki Üniversite Yaşam Boyu Öğrenme ve Gönüllülük arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

1. Üniversite-Gönüllülük ilişkisine Genel Bakış

1.1 Türkiye'de Gönüllülük

Batı ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye Sivil Toplumunun gönüllülük açısından daha az gelişmiş olduğu düşünülebilir [1]. Gönüllülük ile ilgili çok fazla profesyonel organizasyon bulunmadığı ve gerekli derecede araştırma yapılmadığı için Türkiye'deki gönüllülük yıllarca çok fazla gelişmemiş ve kişisel çaba düzeyinde kalmıştır [2]. Buna rağmen özellikle son yıllarda kurulan gönüllülük ile ilgili organizasyonlar ve vakıflar Türkiye'deki ve Türk toplumundaki gönüllülüğe olan bakışı değiştirmek ve gönüllülüğe olan ilgiyi arttırmak için çalışmaktadırlar. Örneğin, Türkiye'de bulunan ve eğitim, çevre, sağlık gibi alanlarda gönüllü faaliyetlerde bulunan kuruluşlardan 189'u üniversiteler ve akademi ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır [3]. Bu ilişki çoğunlukla üniversite öğrencileri ve bireysel çabaları kapsar.

1.2 Türkiye'de Üniversite Yaşam Boyu Öğrenme

Türkiye'de Yaşam Boyu Öğrenme (YBÖ) çoğunlukla devlet tarafından desteklenmektedir. Genel olarak YBÖ eğitimleri mesleki eğitimi ve kişisel gelişimi kapsamakta ve Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve belediyeler tarafından yürütülmektedir. Buna karşın Üniversite Sürekli Eğitim Merkezleri'nde ise YBÖ terimi yarı zamanlı, kredi ağırlığı olmayan yetişkin öğrenim kurslarına karşılık gelmektedir.

Çoğu üniversitede yaşam boyu öğrenim eğitimleri akademik bölümlerden farklı birimler tarafından düzenlenir ve yaygın olarak Sürekli Eğitim Merkezleri (SEM) olarak adlandırılır. Bu merkezlerde eğitim veren kişilerin Üniversite bünyesinde akademik personel olması gerekmektedir, ancak SEM çalışanı olmak zorunda değildir. Buna karşın, dil kursları ve temel bilgisayar eğitimi gibi bazı kurslar SEM'ler yerine ilgili akademik departmanlar tarafından SEM'ler ile koordine veya bağımsız bir şekilde yürütülebilmektedir.

1.3 Türkiye'deki Politik ve Yasal Durum

Profesyonel gönüllülük Türkiye için gelişmekte olan bir olgudur. Türkiye'deki yönetmelikler sosyal sorumluluk aktivitelerini yeteri kadar desteklememektedir ve bu durum üniversite-gönüllü organizasyon ilişkilerini sınırlandırmaktadır. Ancak, bazı özel üniversitelerde bu iki sektör arasındaki ilişkiyi destekleyen yönetmelikler bulunmaktadır.

1.4 Türkiye'deki Gönüllülük-Üniversite ilişkileri

Gönüllülük herhangi bir karşılık beklemeksizin sivil toplum örgütleri ve sosyal yapılanmalar bünyesinde çalışarak ya da var olan çalışmaları doğrudan ve dolaylı olarak destekleyerek yaşam kalitesinin daha iyi seviyelere çekilmesi şeklinde tanımlanabilir [4]. Dolayısıyla gönüllülüğün duyarlı bir vatandaş olma yolunda önemli bir etkisi bulunmaktadır. Buna ek olarak gönüllü faaliyetlerin, sivil toplum ile gönüllü organizasyon arasındaki bağların gelişmesine yardımcı olduğu söylenebilir. Buna karşın, Bölüm 3,1'de detaylandırıldığı üzere, bir takım politik, bürokratik ve kişisel sebeplerden dolayı Türkiye'deki üniversiteler ve gönüllü organizasyonlar arasındaki ilişkiler tam olarak gelişmemiştir.

Diğer yandan, gönüllülük ile ilgili yeni kurulan vakıflar ve diğer kurumlar gönüllülere sağladıkları çeşitli eğitim programları sayesinde gönüllü uygulamaların sayısını ve gönüllü organizasyon-üniversite işbirliğini geliştirmek için çalışmaktadırlar. Örneğin, Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın yürüttüğü farklı amaçlardaki sosyal sorumluluk projeleri özellikle gençleri gönüllülüğe teşvik etmekte ve daha etkin gönüllü faaliyetler sürdürebilmeleri için onları eğitmektedir.

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) tarafından Türkiye'nin farklı bölgelerinden yedi ilde yürütülen 743 kişinin katılımı ile yürütülen bir çalışmada [5] katılımcıların yüzde 33,1'inin en az bir defa gönüllü bir işte görev aldığı, ancak yüzde 66,9'unun herhangi bir gönüllü faaliyete katılmadığı bulunmuştur. Görülmektedir ki toplumda gönüllülük oranının artışına ihtiyaç vardır. Özellikle genç nüfusun üniversiteler aracılığıyla gönüllü çalışmalara kanalize edilmesi bu açıdan da yerinde olacaktır.

2. Etkili uygulama ve etkileşim örnekleri ¹

2.1 Başarılar ve zorluklar

Türkiye'deki Sürekli Eğitim Merkezleri tarafından sağlanan Üniversite Yaşam Boyu Öğrenme (YBÖ) kursları, gönüllülere çalıştıkları konuda kendilerini geliştirme fırsatı sunmakta ve bu sayede gönüllülük faaliyetlerinde olumlu etkiler yaratabilir. Buna ek olarak, üniversiteler ve gönüllü organizasyonların etkileşimi organizasyonun idari ve kurumsal becerilerini geliştirmesi konusunda alt yapı sağlayabilir.

¹ Bu bölümde verilen örnekler 2009 yılında üniversitelerin Sürekli Eğitim Merkezleri, eğitimle ilgili bazı STK'lar ile birebir geçilen iletişim sonucu ve kaynakçada belirtilen STK'ların web sitesinden toplanan örneklerden proje konusuna göre düzenlenmiş olanları içermektedir. Bilgimiz haricinde Türkiye'de üniversite-gönüllülük ilişkisinde başka etkili uygulama ve etkileşim uygulamaları da olabilir

Ancak, bu iki sektör arasındaki etkileşimin bazı zorlukları olabilir. Bunlardan en önemlisi gönüllülerin eğitimi için finansal kaynak bulma sorunudur. Örneğin, gönüllü bir organizasyon kendi gönüllülerinin gelişimine katkı sağlamak için YBÖ kurslarından birine başvurduğunda finansal destek ile ilgili anlaşma konusunda sorun yaşanabilir, çünkü gönüllü organizasyonun bu iş için ayırdığı bütçe üniversitenin talebini karşılamayabilir.

2.2 Etkili uygulama örnekleri ve ilkeleri

2.2.1 Etkili uygulama örnekleri

2008–2009 eğitim yılından itibaren Türkiye’deki bütün üniversitelerin Eğitim Fakültesinde okuyan 3. sınıf öğrencileri için “Topluma Hizmet” isimli mecburi bir ders hazırlanmıştır. Öğrencilerin bir dönem içerisinde seçtikleri gönüllü organizasyonda 28 saat çalışmaları beklenen bu dersin amacı öğrencilere STK’larda gönüllü olarak çalışmak için imkân sağlamak ve böylece sorumluluk sahibi bireyler olma yolunda gelişimlerine yardımcı olmaktır. Örneğin, bu ders kapsamında 9 Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü öğrencileri körler derneğinde özürlü öğrencilere ders anlatma ve ders kitabı okuma, engelliler merkezindeki öğrencilere basit İngilizce kelimeler öğretme ve etkinliklerde bulunma, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfında öğrencilere İngilizce dersi öğretme gibi etkinliklerde bulunmuşlardır. Bu ders dışında, Türkiye’deki bazı etkili uygulama örnekleri aşağıda belirtilmiştir.

- Toplum Gönüllüleri Vakfı [6]:

Toplum Gönüllüleri Vakfı, gençlerde sosyal sorumluluk konusunda farkındalık yaratmak, özgüvenlerini arttırmak, enerjilerini toplumun faydası için kullanmalarını sağlamak ve gençleri sosyal hizmet projeleri üretimine yönlendiren çalışmalar yapmak amacıyla 2002 yılında kurulmuştur.

Bu amaç doğrultusunda, Türkiye’nin farklı bölgelerindeki genç gönüllüler için “anahtar eğitim” düzenlenmektedir. Bu kurslar sayesinde gençler farklı bölgelerdeki gönüllülerle buluşmak, düşüncelerini paylaşmak ve sivil toplum, projeler ve gönüllük konusunda bilgilerini geliştirme fırsatı bulabilmektedir.

Örnek olarak, “Benim Kütüphanem Projesi” Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın desteğiyle Toplum Gönüllüsü gençler tarafından il halk kütüphanelerindeki uzman ve çalışanların katılımıyla yürütülmektedir. Proje kapsamında, Türkiye’nin çeşitli illerinde bulunan 50 İl Halk Kütüphanesi’nin kaynak bakımından zenginleştirilmesi amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

- Erciyes Üniversitesi-İletişim Fakültesi:

Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi ve Kayseri Gazeteciler Cemiyeti’nin ortaklaşa çalışması sonucu fakülte öğrencileri için “Çarşamba Söyleşileri Projesi”

düzenlenmiştir. Bu projenin amacı üniversite öğrencilerini ve deneyimli yerel basın üyelerini bir araya getirmek ve profesyonel bilgi ve deneyimlerini öğrenciler ile paylaşımlarını sağlamaktır.

- Sakarya Üniversitesi:

Sakarya Üniversitesi Mühendislik Fakültesi çerçevesinde düzenlenen “Sivil Toplum Kuruluşları (STK)” isimli seçmeli ders kapsamında öğrenciler çeşitli gönüllü organizasyonların etkinliklerine katılma imkânı bulmaktadır.

Sakarya Üniversitesi, Lions Kulübü ile birlikte lise mezunu vasıfsız gençler için meslek edindirme kursları organize etmektedir ve bu kurslar STK dersine katılan Sakarya Üniversitesi’ndeki öğrenciler tarafından gönüllü olarak yürütülmektedir. Örneğin, bu ders kapsamında 10 lise öğrencisine temel bilgisayar uygulamaları konusunda 24 saatlik bir eğitim düzenlenmiştir. Bu eğitim sonunda, lise öğrencilerine başarı sertifikası ve eğitimcilerle teşekkür belgesi verilmiştir. Bunun dışında, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde bazı öğrenciler 0–6, 7–12 ve 12–18 yaş arası yuva ve yetiştirme yurtlarında gönüllü olarak çalışmışlardır. Bu kapsamda, burada yaşayan çocuklara arkadaşlık etmek, sohbet etmek, derslerinde yardımcı olmak, onlarla oyun oynamak, onları eğlendirici etkinlikler düzenlemek yapılan faaliyetlerden bazılarıdır. Başka bir örnek olarak, TEMA Vakfı ile bazı öğrenciler grup oluşturarak ağaçlandırma faaliyetlerinde bulunmuşlar ve bazı ilköğretim okullarında erozyonun zararları ve suyun önemini anlatan eğitimler düzenlemişlerdir.

- Orta Doğu Teknik Üniversitesi:

ODTÜ’deki bazı öğretim üyeleri ara sıra ödev olarak öğrencilerinin İLKİYAR’a (İlköğretim Okullarına Yardım Vakfı) vermek üzere materyal (fizik, matematik, fen, vb. değişik konular içeren posterler, deney aletleri) üretmesini istemektedir. Ayrıca, bazı öğretim üyeleri öğrencilerini İLKİYAR’ın etkinliklerine katılmaları için yönlendirmekte ve katılanlara ekstra not vermektedir.

2.2.2 Etkili Uygulama İlkeleri:

YBÖ ve gönüllülük arasındaki etkileşimi geliştirmek için aşağıda belirtilen ilkelerin benimsenmesi gerekmektedir:

- Üniversite ve gönüllü organizasyonun aynı amaçları hedef alması
- Gönüllü organizasyonun, gönüllüler için her türlü gerekli imkânı sağlaması, gönüllülerin deneyimlerinin önemsenmesi ve organizasyonun amaçlarına kolayca ulaşabilmesi bu deneyimlerden mümkün olduğunca çok yararlanılması
- Gönüllü organizasyonun, gönüllülerin hem gönüllülük için gerekli bilgi ve becerilerini geliştirmesi hem de kişisel gelişimlerine yardımcı olarak motivasyonlarını arttırması

3. Engeller ve Gelişmeler için Fırsatlar

3.1 Engeller

Türkiye’de üniversite-gönüllü organizasyon ilişkilerini kısıtlayan en temel etmen izlenen ulusal politika ve yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler ve eksikliklerdir. Geçmişte gönüllü organizasyonları da içeren birçok organizasyon kamu kurumlarının bünyesinde bulunmaktaydı ancak birtakım kişisel ve politik sebeplerden dolayı ortaya çıkan usulsüz kullanımlar neticesinde hükümet organizasyonlar ile kamu kuruluşlarını ayırarak devlet bünyesinden çıkardı. 2004 yılında yürürlüğe geçen 5072 Sayılı Kanun kurumların ayrılmasını sağlamıştır [7]. Bu yasaya göre, hiç bir STK bir kamu kurumu bünyesinde kurulamamaktadır. Bu durum, bu iki kurumum ortak çalışmasına engel olmasa da ilişkilerinin gelişmesini zorlaştırmaktadır.

Bir başka engel ise kurumlar arasındaki güven sorunudur. Türkiye’de bazı kişi ve grupların politik ve ideolojik düşüncelerini gerçekleştirmek için bazı vakıfları amaçları dışında paravan olarak kullanması, insanların gönüllü organizasyonlara hep bir şüphe ile yaklaşmasına sebep olmakta ve bu durum gönüllülüğün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu sebeplere ek olarak yüksek öğrenim seviyesindeki insanlar bile tam olarak gönüllüğün ve gönüllü organizasyonların ne demek olduğunu ve önemini kavrayamamışlardır. Ayrıca, gönüllü organizasyonların başında bulunanlar olayların oluşum sürecinden çok sonuç odaklı olarak çalışmakta ve buna bağlı olarak hedefleri doğrultusunda ilerlerken gönüllü eğitimi, profesyonellerle işbirliği yapmak gibi gönüllülük sürecinin kalitesini etkileyen basamakları göz ardı etmektedirler.

Maddi sorunlar her zaman üniversiteler için bir sorun olmuştur. Genellikle kendi kendilerini finanse etmek zorunda oldukları için, gönüllü işlere ayırabilecekleri yeteri kadar bütçe bulamamaktadırlar. Buna ek olarak bürokrasi uygun kaynakların organizasyonlar arası transferini ve etkin bir şekilde kullanımını önemli ölçüde azaltmakta ve geciktirmektedir.

3.2 Fırsatlar

Türkiye gelişmekte olan ve nispeten genç bir nüfusa sahiptir. Bu genç nüfus büyük oranda gönüllü uygulamalarla ilgilenmekte ancak onları yönlendirecek kaynaklara ulaşmakta güçlük çekmektedir. Bu genç nüfusu gönüllü çalışmalara yönlendirmek gönüllülüğün ve toplumun gelişimi için çok iyi bir fırsat olacaktır. Ayrıca bu genç nüfus eğitim almaya son derece açık durumdadır. YBÖ etkinlikleri gerekli bağlantıları sağlayarak bu insanları yönlendirmek için uygun bir araç olabilir.

4. Sonuçlar ve neriler

4.1 Başlıca Sonuçlar ve zet

YB ve gönüllü organizasyonların Türkiye’de önemli bir yeri vardır ancak aralarındaki ilişki yeteri kadar gelişmemiştir. Ulusal politika, karşılıklı güven, mali konular ve yetersiz araştırma olanakları bu iki sektör arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkilemektedir. Gnlllik konusunda duyarlı ve gönüllü organizasyonların öneminin farkında olan insanların sayısının gün geçtikçe artması bu iki sektör arasındaki ilişkinin olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayabilir.

4.2 neriler

Gönüllü organizasyonlar ve YB merkezleri arasındaki ilişkiyi geliştirmek için öncelikli olarak bu sektörler arasındaki iletişim toplantılar ve lider bir kurum tarafından dağıtılacak bültenler aracılığı ile geliştirilmelidir. Kurulma alışmaları hala devam eden, Türkiye Sürekli Eğitim Merkezleri Biriliği Derneği bu konuda lider olmaya adaydır. Buna ek olarak, insanların bu sektörler aralarındaki ilişkinin iki sektöre ve topluma getireceği faydaların farkına varmalarını sağlanmalıdır. Bununla birlikte bu sektörlere bir araya gelme ve fikir alişverişinde bulunma fırsatını verilmelidir.

5. Ek Bilgiler

5.1 Bibliyografi ve Kaynaklar:

[1] Toplum Gönüllüleri Vakfı. Alıntı tarihi: 3 Mart 2009
<http://www.tog.org.tr/communityvolunteers.pdf>

[2] Boz, İ. & Palaz, S. (2009). Factors Influencing the Motivation of Turkey’s Community Volunteers. Alıntı tarihi: 23 şubat 2009
<http://nvs.sagepub.com/cgi/reprint/36/4/643?ck=nck>

[3] Vakıflar Genel Müdürlüğü (2009). Üniversite ve Yüksek Okulla ilişkili olan vakıfların listesi (No. B.02.1.VGM.0.12.02.319.99.06/4742). Ankara

[4] zel Sektör Gönüllüler Derneği (2006). STK’lar için gnlllik ve gönüllü yönetimi rehberi. Alıntı tarihi 23 şubat 2009
<http://www.stgm.org.tr/docs/1170243247gonulluluk.pdf>

[5]Türkiye nc Sektör Vakfı. Alıntı tarihi 25 Ağustos 2009
<http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/OGSDarastirma%2012%5B1%5D.05.pdf>

[6] Toplum Gönüllüleri Vakfı (www.tog.org.tr)

[7] Vakıflar Genel Müdürlüğü (2006). 5072 Sayılı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Genelge. Alıntı tarihi 1 Eylül 2009

http://www.vgm.gov.tr/001_Menu/02_Mevzuat/05_Genelge/genelge.cfm

5.2 Ek Kaynaklar

5.2.1 Web Siteleri

ODTÜ SEM (www.sem.metu.edu.tr)

ILKYAR (www.ilkyar.org.tr)

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (www.stgm.org.tr)

Toplum Gönüllüleri Vakfı (www.tog.org.tr)

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (<http://www.tegv.org/v4/en/>)

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (www.tusev.org.tr)

5.2.1 Kitaplar

Tarih Vakfı (2002). *Türkiye 'de sivil toplum kuruluşları sempozyumu-IX*, İstanbul: Numune Matbaacılık.

Tarih Vakfı (2004). AB uyum süreci ve STK'lar. İstanbul: Step Ajans.